

PREVENCE POČÍTAČOVÉ KRIMINALITY V ZÁKLADNÍ A STŘEDNÍ ŠKOLE

Jiří STRACH

Abstrakt: Článek pojednává o současném stavu vědomostí žáků základních a středních škol o počítačové kriminalitě a o jejich postojích k ní. Na základě dotazníkového šetření byla získána data o postojích žáků k různým nelegálním činnostem při použití počítačů. Z výsledků vyhodnocení dat pak byla navržena doporučení pro přípravu výukových materiálů, které by učitelé využívali při každé výuce pomocí počítačů, zejména při výuce informatiky.

Klíčová slova: počítačová kriminalita, prevence počítačové kriminality, druhy počítačové kriminality

Úvod

Dlouhodobě se v rámci výzkumu Škola a zdraví zabývám vlivem informačních technologií (IT) na fyzické duševní a sociální zdraví žáků. V současné době roste ve společnosti pocit, že zejména na vysokých školách a na školách vůbec není dostatečně chráněno a respektováno duševní vlastnictví. Podílí se výuka IT ve škole na tomto nedobrému stavu, dělá škola při výchově dost, aby se uvedený stav zlepšoval, a co rodiče žáků? Jak ovlivňují škola a rodina tento stav. Jaké procento žáků páchajících tuto protispolečensko činnost je alarmující? Má společnost vůbec zájem, aby se tento stav zlepšil, nebo je třeba změnit přístup společnosti k tomuto jevu?

Prvním oficiálním setkání dětí s výpočetními systémy nabízí škola. Mnoho dětí má v současné době možnost používat počítač doma, ale škola by měla naučit děti používat IT správným způsobem a poučit je o nebezpečích, která mohou jejich nesprávným použitím vést ke spáchání trestných činů. Zejména je třeba ukázat jak snadné je porušení autorských práv a spáchání internetové trestné činnosti.

V rámci řešení výzkumného záměru Škola a zdraví byl realizován výzkum zabývající se tímto problémem. Pomocí internetového dotazníku, který je přístupný na adrese <http://boss.ped.muni.cz/kriminalita>, bylo dotázáno 120 žáků 8. a 9. tříd ZŠ na svůj přístup k dodržování autorských práv a obecně k počítačové kriminalitě. Právě při zkoumání tohoto problému vyvstává následující otázka: Jak velké procento protispolečenského jednání školních dětí považujeme za závažné? Je to 5 %, 10 %, 50 % ?

Počítačová kriminalita

Neexistují žádné přesné, spolehlivé statistické údaje o množství počítačové trestné činnosti a hospodářských ztrátách z ní, zčásti proto, že mnoho z těchto zločinů zřejmě není obětmi zjištěno, mnoho z těchto činů nebylo nikdy hlášeno úřadům, a částečně také proto, že ztráty jsou často obtížně kalkulovatelné.

V současné době nemá pojem počítačová kriminalita žádný oficiálně definovaný obsah, ale existuje více různorodých pojetí podle toho, z jakého hlediska se autoři na problém dívají. Počítačovou kriminalitu je třeba chápat jako specifickou trestnou činnost, kterou je možné spáchat pouze s pomocí výpočetní techniky a při které je výpočetní technika předmětem trestného činu nebo pachatelovým nástrojem jeho spáchání.

Typy počítačové trestné činnosti

- Sabotáže
- Dokladové delikty
- Neoprávněné užívání počítačů
- Podvody a padělky
- Bankovní počítačové podvody
- Letadla
- Porušování autorských práv
- Počítačové viry
- Zneužívání osobních dat občanů
- Trestná činnost spojená s Internetem
- Informační trestná činnost

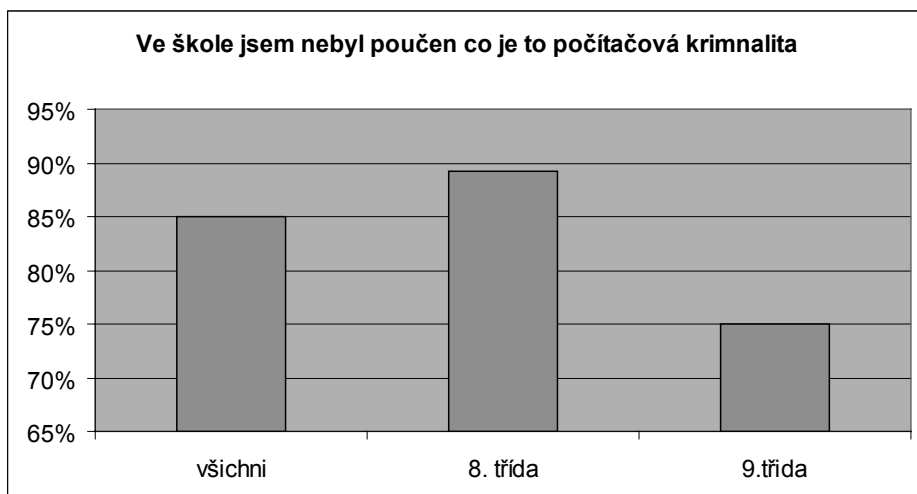
Výzkum

Hypotézy:

- H1.** Škola nevychovává žáky ke správnému přístupu při ochraně duševního vlastnictví a autorských práv.
- H2.** Většina žáků nepovažuje za nutné chránit a uznávat autorská práva výrobců softwaru.
- H3.** Většina žáků považuje za správnou existenci pirátských serverů nabízejících hudbu a filmy bez zaplacení licenčních poplatků.
- H4.** Většina žáků se dostatečně neorientuje v činnostech, které jsou protispolečensky závažné.

Výsledky výzkumu

H1. Na otázku „Ve výuce jsem byl poučen o tom, co je počítačová kriminalita a jaké tresty hrozí tomu, kdo se jí dopustí?“ odpovědělo celkem 85 % žáků, že nebyli poučeni.

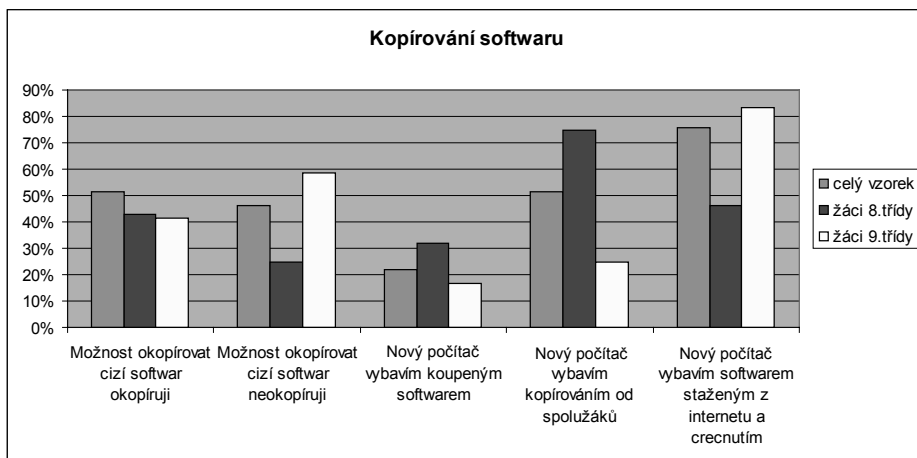

Graf 1.

Uvedený výsledek potvrzuje vyslovenou hypotézu, i když rozdíl v odpovědích žáků osmých a devátých tříd ukazuje, že během výuky došlo k určitému zlepšení.

H2. Operacionalizace:

- Máš-li možnost okopírovat tajně cizí software, po kterém delší dobu toužíš, okopíruješ ho?
- Rodiče ti koupili nový počítač, má pouze operační systém, jak získáš ostatní programové vybavení?
- Co je horší čin: vybavení počítače nezakoupeným softwarem, nebo krádež bonboniéry v samoobsluze?
- Máš časově omezený program např. na 60 dnů, po této době je třeba program zakoupit, jinak přestane fungovat. Na internetu zjistíš, že je možno tento problém vyřešit aniž, bys program zakoupil. Použiješ tuto možnost?
- Ve škole je nainstalován software - Školní verze. Dostaneš nabídku vyrobit na něm aplikaci pro obchodní využití za finanční odměnu, využiješ této možnosti, i když víš, že software je pouze pro výukové účely?

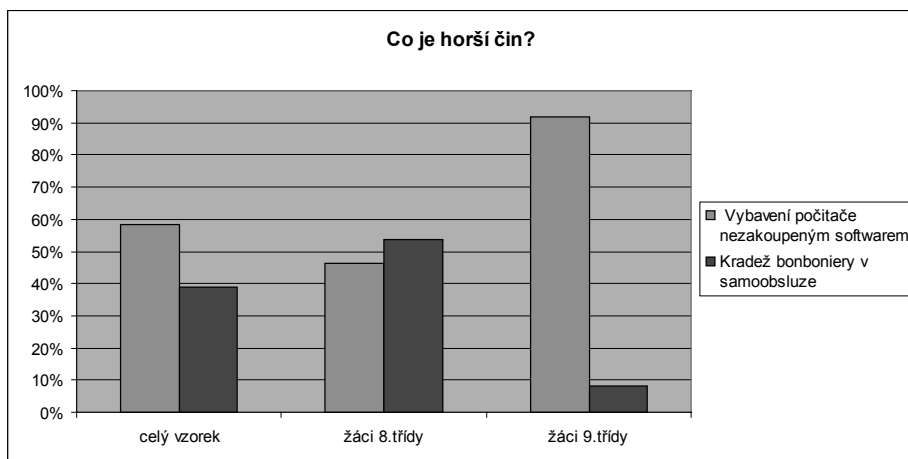

Graf 2.

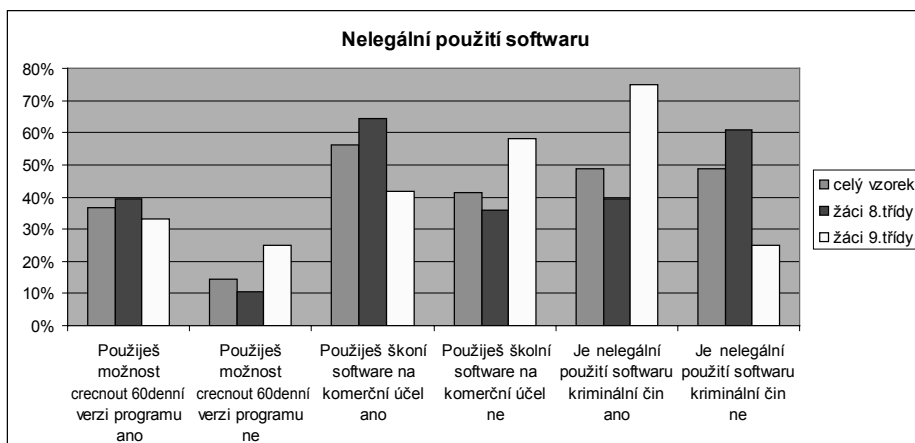
Velmi závažné je zjištění, že jen 20 % žáků vybaví svůj počítač koupeným softwarem, a současně skutečnost, že žáci 9. tříd snad díky vyšší IT gramotnosti vybaví nový počítač koupeným softwarem jen v 17 procentech případů. Software se snaží získat „ukradením“ pomocí „hackerských“ způsobů, to je „crecnutím“ zkopírovaného softwaru.

Přitom zejména žáci 9. tříd si uvědomují, jak plyne z grafu 3., že používání nelegálního softwaru je závažný čin, nicméně tato skutečnost, jak plyne z grafu 2., je nijak neovlivňuje.

Je třeba si uvědomit, že přístup žáků k používání nelegálního softwaru je velmi závažný a odráží přístup velké většiny uživatelů IT. Tento celospolečensky závažný jev uvolňuje dříve stanovené a mnohem lépe dodržované etické normy týkající se autorských práv a duševního vlastnictví. Relativizace těchto hodnot vede podle mého názoru v pozdějších letech ke kopírování cizích textů a nedodržování autorských práv.

Graf 3

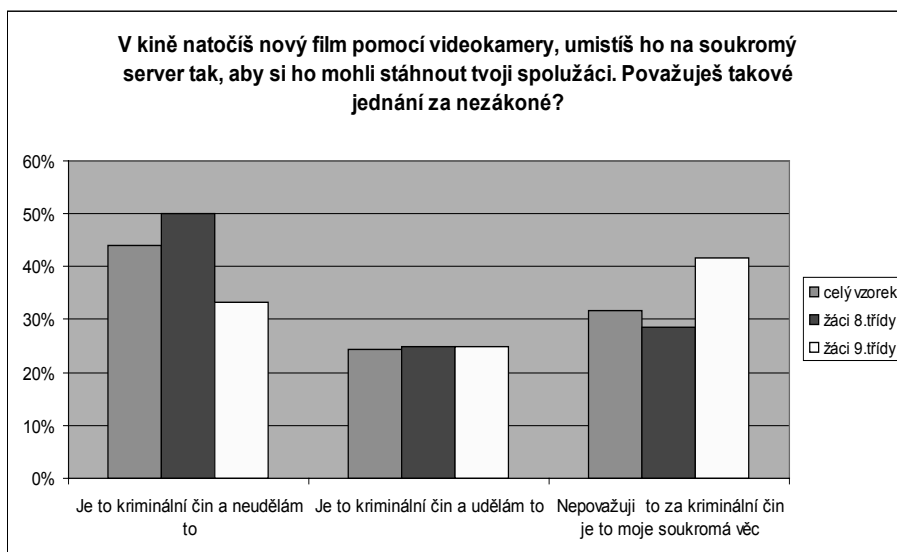

Graf 4.

Graf 4. je v jistém rozporu s grafem 2. Je patrné, že žáci devátých tříd si uvědomují lépe než žáci osmých tříd, že nelegální použití softwaru je kriminální čin a přes tuto skutečnost 82 % žáků 9. tříd použije nelegálně získaný software.

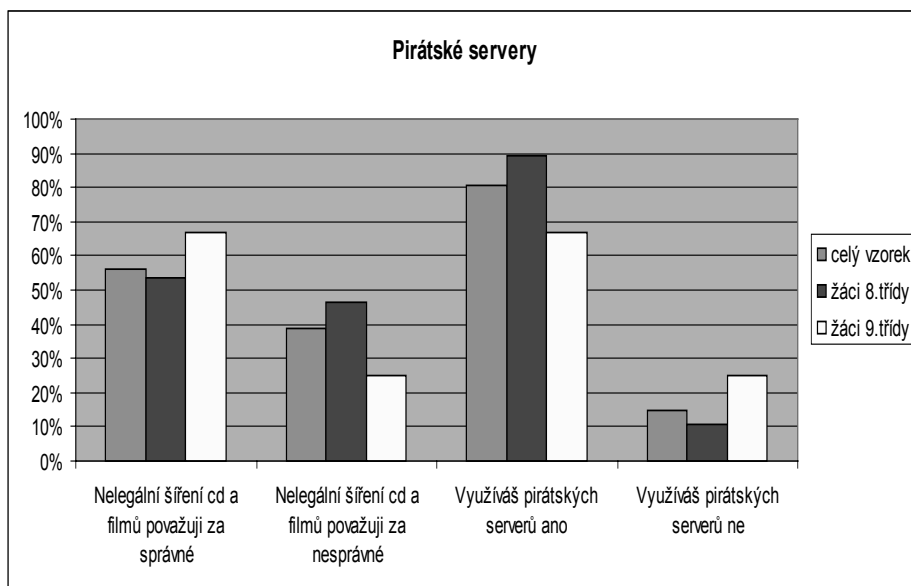
H3. Operacionalizace:

- V kině natočíš nový film pomocí videokamery, umístíš ho na soukromý server tak, aby si ho mohli stáhnout tví spolužáci. Považuješ takové jednání za nezákonné?
- Považuješ za správné, že na webu existují servery, které šíří nelegální kopie hudebních cédéček a filmů?
- Využíváš těchto „pirátských serverů“ pro získání kopií?

Graf 5.

Je zajímavé, že se s vyšším věkem snižuje počet žáků, kteří odmítají nedovolené kopírování a následně zveřejnění filmů porušující autorská práva. 25 % žáků dokonce nevdá film ukrást i když tuto činnost považují za kriminální čin. Kolem 30 % žáků, považuje porušování autorských práv za jejich soukromou věc a nesprávností tohoto postupu se nezabývá. Nedostatečný důraz na seznamování žáků s existencí zákona o autorských právech a etickém rozměru krádeže duševního vlastnictví vede v konečném důsledku k publikování cizích textů, opisování bakalářských, diplomových a doktorských prací.

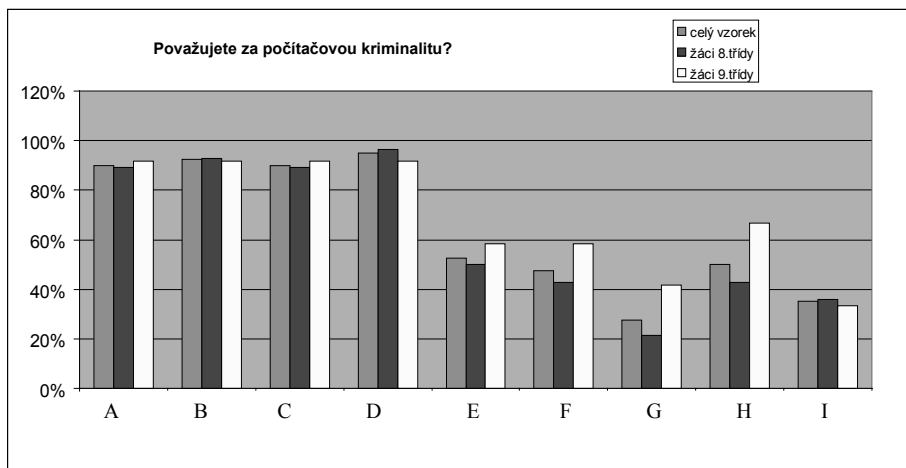
Graf 6.

Používání hudebních nahrávek a filmů, z pirátských serverů, považuje za zcela normální 80 % žáků, tato skutečnost ukazuje, že žáci považují nedodržování autorských práv na internetu za zcela běžnou metodu získávání audiovizuálních materiálů. Obě výše uvedené skutečnosti zobrazené na grafech 5 a 6 to potvrzují hypotézu3.

H4. Operacionalizace:

Považuješ za počítačovou kriminalitu:

- A. posílání výhrůžných zesměšňujících zpráv
- B. zprostředkování možnosti kopírování filmových kopií
- C. podvodné finanční transakce
- D. úmyslné šíření virů
- E. nedodržování licenčních pravidel
- F. používání cizích hesel bez vědomí majitele
- G. čtení e-mailové pošty
- H. kopírování osobních dat
- I. zveřejňování osobních dat

Graf 7.

Odpovědi žáků ukazují, že velké procento žáků, je si vědomo, že činností A, B, C, D (graf 7.) jsou protizákonné. Paradoxně porovnáme-li grafy 6. a 7. přesto, že jsou si vědomi, že páchají trestnou činnost, 80 % žáků pirátské servery využívá. Zajímavé je, že zneužití osobních dat nepovažují žáci z více než z 50 % za závažné a nepřikládají jim přílišnou nebezpečnost. To odpovídá celkové situaci ve společnosti, kde většina lidí příliš na utajení svých osobních dat nedbá.

Závěr

Výzkumná sonda ukázala, že počítačová kriminalita příliš nezatežuje současnou mládež. Její důsledky a zanedbávání prevence v této oblasti se v budoucnu může ukázat jako závažný problém. Už dnes přivádí řadu mladých lidí do konfliktu se zákonem, případně se školním řádem, a může vést až k opisování závěrečných, bakalářských, diplomových a disertačních prací. Někdy může touha po transparentnosti (zveřejňování bakalářských, diplomových a disertačních prací na webových stránkách vysokých škol) paradoxně vést k tomu, že se při celospolečenském propadu vážnosti autorských práv počítačová kriminalita zjednodušuje a zvyšuje.

Školy všech typů by měly intenzivně propracovat prevenční opatření k zvýšení vědomostí žáků a morální odpovědnosti za využití internetu pro publikační činnost. Je nutné, aby všichni žáci a studenti byli seznámeni s povinností citovat použité materiály a ctít autorská práva.

Literatura:

http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/prilohy/pc_krimi.html
<http://www.mvcr.cz/casopisy/studie/diskuse/analyza.html>
<http://www.rbs2.com/ccrime.htm>

PREVENTION OF CYBER CRIME IN THE PRIMARY AND SECONDARY SCHOOL

Abstrakt: The article discusses the current state of knowledge of pupils in primary and secondary schools on cyber crime and their attitudes towards it. Based on the survey, data was obtained on the attitudes of students to various illegal activities when using computers. The results of the evaluation data recommendations were then proposed for the preparation of teaching materials that teachers use in every teaching using computers and in computer science.

Key words: cyber crime, cyber crime prevention, types of cyber crime